

FRA FOLKEMUNDE I SORØ AMT.

Af

L. Christensen.

Det, som jeg her nedskriver, er, hvad jeg har hørt mine Forældre, Bedsteforældre og andre gamle Folk tale om i min Barndoms- og første Ungdomstid*). Det er saaledes kun mundtlige Overleveringer, som jeg har i Hukommelsen, og de kan derfor ikke betragtes som absolut historisk paalidelige i alle smaa Enkeltheder, men i sin Helhed nærer jeg ingen Tvivl om, at de Gamle selv har oplevet, hvad de fortalte.

OM PENGE OG DYRTID.

Min Bedstefader var Tømrer og Hjulmager i Egeslevmagle; i daglig Tale kaldtes han *Huggeren***);

*) Forfatteren er født 1845, hans Fader 1805, hans Farfader ca. 1770—80. Red.

***) Denne Benævnelse blev brugt for dette Haandværk endnu i 50erne da jeg gik i Skole, nu høres den aldrig.

han fortalte, at i de nærmeste Aar før 1813 var der en forfærdelig Dyretid, og iblandt Befolkningen herskede den yderste Fattigdom lige ved Siden af den mest kolossale Ophobning af Penge hos de enkelte, som var i Besiddelse af den fornødne Forstand, Dristighed og Hensynsløshed. Naar det er sagt i disse sidste Krigsaar, at de rige er bleven rigere og de fattige fattigere, saa passede dette vist lige saa godt paa hin Tid.

Bønderne, som ellers havde levet under temmelig trange Kaar, kom i disse Aar pludselig til stor Velstand, idet Kornpriserne i 1812 var kommen op paa over 60 Rdlr. Tønden, saa de, som havde noget at handle med, regnede ikke Penge for noget. Naar Bønderne om Aftenen sad og spillede Kort, var det ikke sjældent, at de tog en Pengeseddel og stak til Lyset og tændte den store sølvbeslaaede Merskums-pibe ved. En Mand i Byen solgte en 2 Aars Plag og fik 1200 Rigsdaler for den; det var lige den Sum, han skyldte i sin Gaard, og nogle af hans klogere Kolleger raadede ham til at udbetale Gælden med det samme, men det vilde han ikke høre noget om, 60 Rdlr. om Aaret i Rente, det var jo ikke noget at tale om, en eneste Tønde Korn kunde jo klare det. Da samme Mand blev gammel og overlod Gaarden til Sønnen, stod de 1200 Rdlr. i den endnu, som Sønnen saa maatte slæbe med al sin Tid. I de fattige Aar i 20erne skulde der mange Tønder Korn til for at betale Renterne, endsige en Kapital, paa blot 1200 Rigsdaler.

Penge var i mange Retninger lette at komme i

Besiddelse af i disse Aar, men de var ogsaa lette at komme af med; hvad der kommer let, gaar let, som Ordsproget siger. Adskillige mindre forstandige blev overmodige og storpralende. Et Eksempel i den Retning hørte jeg ofte min Fader fortælle, naar Samtalen drejede sig om de gamle Tider. Gaardmand Anders Hansen i Egeslevmagle var kommen i Skænderi med Sognepræsten Provst Sejer Malling Bejer om Præstetienden. Denne blev da ydet i Kærven som de kaldte det, d. v. s., at Præsten fik hver 30te Neg af hele Høsten. Han satte nu en grov Ed paa, at næste Aar skulde Provsten ikke faa et eneste Neg af ham i Tiende. Provsten, som var i sin gode Ret, mente, at det havde ingen Nød, det skulde han nok vise. Men Gaardmanden, som var en meget velhavende Mand, kunde nok taale at miste et Aars Kornhøst, og næste Sommer, da Høhøstens Tid kom, slog han hele sin Sædafgrøde af og høstede den hjem som Hø; af dette gaves der ingen Tiende. Og saaledes blev Provsten narret for sin Præstetiende, ligesaa Godsejeren, som skulde have Kirketienden.

Det var vist ikke alene Bønderne, der sløse med Pengene, efter hvad der fortaltes. Provst Bejer kørte meget ud, og naar Drengene var paafærde og lukkede Byleddet op for ham, kastede han altid Penge-sedler ud til dem. Naar General Castenskiold fra Borreby og Omegnens andre Herremænd, jævnlig kom hos Provsten til Spilleselskab, gik det ofte lystigt til, saa Stemningen undertiden var meget høj, naar de kørte hjem; saa vidste Drengene, at det gjaldt om at være paa Pladsen ved Leddet, saa van-

kede der tidt en Rigsdalerseddell, eller nogle mindre Sedler blev kastet i Grams til Slagsmaal iblandt Drenge og til Morskab for Herrerne.

Der var mange, som lod Pengene gaa lige saa rask ud, som de kom ind, idet de troede, at de gode Tider skulde vedblive; men der var ogsaa nogle, som forstod at holde fast paa dem. En Gaardmand, Peter Nielsen i Faardrup, var en meget rig Mand og havde sammendynget en Masse Seddelpenge, som han anvendte til at kjøbe Sølvpenge for. De sagde, at han hos baade den og den havde givet indtil 15 Rigsdaler for en Specie. Han fik paa den Maade samlet sig en betydelig Del Sølvpenge, hvormange eller hvor han gemte dem, var der naturligvis ingen der fik at vide, end ikke hans allernærmeste. Som gammel Mand ejede og beboede han en Gaard paa Forlev Mark. Naar han undertiden var syg, gik Familien stærkt paa ham, at han skulde sige dem, hvor Pengene var; men han var aldrig til at bevæge dertil. Da han endelig kunde mærke, at nu var hans Tid omme, kaldte han sin Hustru ind for at sige hende det; men da var han saa ringe, at han kun kunde hviske: „Pæretræet“, og saa døde han. Saa snart han var vel begravet, gik de i Gang med at rydde alle Pæretræerne i Haven, i Haab om at finde Skatten; men alt var forgæves, og ingen har nogensinde senere hørt noget om, at den er funden.

En anden Mand, der ogsaa forstod, at Pengene var noget værd, var Peter Larsen paa Raabjerg, han var Svinerøgter paa Gjerdrup, og som saadan havde han det lidet ærefulde Hverv at rense Herskabets Latri-

ner; her opdagede han, at der jevnlig var Pengesedler iblandt; disse vaskede og tørrede han og samlede dem omhyggelig sammen, og da der var gaaet nogle Aar, købte han sit Hus af Herremanden, hovedsagelig for dennes egne Penge.

Smeden i Egeslevmagle var en meget gjerrig og stræbsom Mand, der havde sammenskrabet en Masse Seddelpenge; men da han i 1813 hørte, at hans Sedler faldt saa langt ned, saa Staten kun gav en Mark for hver Rigsdaler, blev han saa fortvivlet, at han bundtede dem sammen, bar dem ud i Smedien og brændte dem. Min Bedstefader, der var Nabo til Smeden, tog Sagen paa en anden Maade. Han sagde: „Har jeg noget, faar jeg da lidt, og lidet er bedre end intet“. Han havde ogsaa mange Sedler, men han stoppede dem i sin Tværsæk og bar dem ud paa Herredskontoret i Skelskør, og der fik han sin Mark for Rigsdaleren. Det viste sig imidlertid snart, da det store Prisfald paa alting kom, at den Mark alligevel havde nogen Værdi.

Krat Hans var en fattig Husmand, der med den Smule Korn han avlede paa sin magre 3 Tdr. Lands Lod, havde faaet opklækket sig en lille Husholdningsgris. Den skulde han nu have slagtet, og dertil skulde han bruge en Skæppe Salt, men den var meget dyr og vanskelig at faa fat paa. Han var Pundtærsker hos Gaardmand Jens Isaksen, og her fik han i Forskud paa sin Vinterløn en Tønde Korn, som han kørte til Skelskør og fik 60 Rigsdaler for, og han

fik ogsaa med stor Besvær opdrevet en Skp. Salt, men denne maatte han give 70 Rigsdaler for, saa det gav endda Underskud.

Aarene omkring ved 1812 var vistnok de mærkeligste i mange Henseender, for det var altid noget, der vedrørte disse, som blev mest omtalt. De store Napoleonskrige, som rasede i disse Aar, hørte jeg sjældent de Gamle omtale, derimod synes det, som de har levet i en stadig Frygt for Englænderne. Der var ogsaa jævnlig Indkvartering af Krigsfolk. Her paa Egnen imellem Næstved, Skelskør og Slagelse laa de sjællandske og fyenske Rytterregimenter indkvarteret. Den fattige Del af Befolkningen misundte Soldaterne; for de havde baade Brød, Klæder og Middagsmad næsten for intet. De engelske Krigsskibe var stadig omkring ved Sjælland, og fra disse foretoges der jævnlig smaa Strejftog ind i Landet, uden at Englænderne dog optraadte særlig fjendtligt. Blandt andet var de ogsaa en Dag kommet til Egeslevmagle, hvor de lejrede sig paa Gaden, her tog de en gammel Vogn, som stod udenfor Gaardmand Hans Albretsens Port og slog den i Stykker, hvorefter de kogte deres Mad ved den. Min Bedstefader tilligemed de andre Mænd i Byen maatte gaa paa Kystvagt ude paa Stignæs, bevæbnede med en lang Pigkjæp, det var vel, hvad vi i de sidste Aar har kaldt Sikringsstyrken.

Samtidig med Produktprisernes umaadelige Stigen steg Priserne paa Landejendomme ogsaa meget betydeligt. Men formodentlig paa Grund af, at de fleste

Bønder paa den Tid var Fæstere, blev dette ikke saa meget omtalt, det var hovedsagelig Herregaarde og Proprietærgaarde der handledes med. Som et enkelt Eksempel kan anføres, at Augustendal *) ved Slagelse 1811 blev solgt for 150,000 Rigsdaler og næste Aar kostede den 240,000 Rigsdaler.

*) En nedlagt Proprietærgaard, hvis Jorder nu høre under Charlottendal.